

İBN ATÂULLAH
EL-İSKENDERÎ

HİKEM-İ ATÂİYYE

Marifet Denizinden İnciler

Çeviri: Abdullah Taha Orhan

TASAVVUF
KLASİKLERİ

ESER VE YAZAR HAKKINDA KISA BİR GİRİŞ*

Detaylı bilgiyi yukarıda konunun üstadlarına havale ettik ancak o kitaplara bakma imkânı bulamayan okurlarımız için burada da eser ve yazar hakkında çok küçük bir giriş yapmayı uygun gördük. Öncelikle aziz müellif İbn Atâullah el-İskenderî'yi (ö. 709/1309) biraz tanıyalım.

Tarihte yaşamış pek çok büyük isimde olduğu gibi İskenderî'nin de hayatının detayları kaynaklarda yer almaz, zira sûfiler insanın fani olan bu boyutunu nazara vermek istemezler. Nitekim İskenderî Hazretleri zaten kalıcı olan eserleri ve irşadıyla yaşamaktadır, mühim olan da budur. Hâsılı, bu yüzden doğum tarihini tam olarak bilemiyoruz. Fakat Memlûklüler idaresi altındaki Mısır'da, İskenderiye şehrinde doğduğu kesin, nitekim bu sebeple şehrine nispetle “İskenderî (İskenderiyeli)” olarak anılıyor. Tarihî veriler üzerinde titizlikle çalışan çağdaş araştırmacıların çıkarımlarına göre doğum tarihi 640'li yıllar ilâ 670'li yıllar (miladi 1240-1280) arasında olmalı.

Memleketinde dil ilimleri, fıkıh, hadis, kalam gibi zahir ilimlerini tahsil eden İskenderî, önceleri tasavvufa karşı

* İskenderî'nin hayatıyla ilgili bilgiler ekseriyet itibarıyla Ahmet Murat Özel'in yukarıda zikrettiğimiz ilgili eserinden alınmıştır. [çn]

mesafeli olduğunu söyler bir eserinde. Fakat bir gün, sonradan dört bir yana Şazeliyye adıyla nam salacak bir tarikatın kurucusu olarak anılacak olan Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî'nin (ö. 656/1258) önde gelen halifesi Ebü'l-Abbâs el-Mürsî (ö. 685/1287) ile karşılaşır ve onun vesilesiyle tasavvuf yoluna girer. İskenderiye'de, Mürsî'nin yanında on iki yıl kalan İbn Atâullah el-İskenderî ardından ilim ve irşad faaliyetleri için Kahire'ye yerleşir. Burada camilerden, kürsülerden halka açık vaazlar verir ve pek çok insanın gönlüne girer, gönüllerin Rabbe kavuşmasına vesile olur. Kahire'de tasavvuf derslerinin yanı sıra fıkıh dersleri de verir.

İskenderî'nin Kahire'de iken yaşadığı ve kaynakların naklettiği ilgi çekici hadiselerden biri, çağdaşı olan çok yönlü büyük âlim İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ile düştükleri ilmi ihtilaftır. Hz. Peygamber'e saygısızlık olabilecek bir kelâmî görüşünden ötürü İskenderî'nin talebeleri İbn Teymiyye'yi kadıya şikâyet ederler, kadı da bunun “edeb eksikliği” olduğuna hükmeder ve İbn Teymiyye'yi Kahire'de hapis ya da Şam'a sürgün seçeneklerinden biriyle cezalandırır. İbn Teymiyye iki seçenekten hapiste de olsa Kahire'de kalmayı tercih edecek ve bir süre hapiste kalacaktır ki kendisinin ömrü boyunca çeşitli vesilelerle birkaç kez buna benzer hapis, göz hapsi ya da sürgün benzeri cezalar aldığını da ekleyelim.

İskenderî, İslam ilim tarihi açısından oldukça münbit bir çağ olan hicrî yedinci-milâdî on üçüncü asırda yaşamıştır. Bu dönemde Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî, İbnü'l-Arabî, Konevî, Fahreddin er-Râzî ve Yunus Emre gibi çok büyük ilim ve tasavvuf önderlerinin yaşadıklarını hatırlatalım. Nitekim yukarıda bahsi geçen İbn Teymiyye de bu büyük isimlerden biridir.

İskenderî irşad ve telif faaliyetleriyle geçen bereketli bir ömrün ardından Kahire’de 709/1309 yılında vefat eder. Naaşı Karâfe Kabristanı’na defnedilir.

İskenderî’nin tasavvufî meşrebinde elbette başta Mürsî ve Şazelî gibi üstatları belirleyici olmuştur. Eserlerinde çoğunlukla bunların sözlerini nakleder. Fakat bunların yanı sıra selef sûfîlerinden Cüneyd-i Bağdâdî, Sehl et-Tüsterî, Bâyezîd-i Bistâmî, Hakîm et-Tirmizî, Nifferî ve Gazâlî gibi büyük sûfîlerden de yaptığı alıntılarla onlardan etkilendiğini ifade etmiş olur. İskenderî’nin Mürsî’den aktararak verdiği şu söz, Şazeliyye geleneğinin hangi temeller üzerine inşa edildiğini göstermesi açısından önemlidir: “Cüneyd ilimde kutuptu, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî makamda kutuptu, Bâyezîd-i Bistâmî hâlde kutuptu.”

İskenderî, özellikle telif ettiği eserleriyle Şazeliyye tarihinde bir dönüm noktası teşkil edecektir. Çünkü Şazeliyye’nin, kendisinden önceki iki kurucu ismi Ebü’l-Hasen eş-Şâzelî ve Ebü’l-Abbâs el-Mürsî yazılı bir eser bırakmamışlardı. Bu geleneğin yazılı olarak aktarılabilmesi ise İskenderî’nin eserleriyle mümkün olacaktır. Ayrıca Şazeliyye’nin günümüze ulaşan kolları da ekseriyetle İskenderî silsilesinden gelecektir.

İskenderî, elinizdeki *Hikem* eserinin yanı sıra pek çok eser kaleme almıştır. Bunlardan en önemlisinin şeyhleri Mürsî ve Şâzelî’nin görüşlerini aktardığı *Letâifü’l-minen* olduğu söylenebilir. Bundan sonra, daha meşhur olan ve Türkçede “Gelin Tâci” başlığıyla çok kez yayımlanan *Tâcu’l-arûs* zikredilebilir.*

* Eserin Sufi Kitap’tan çıkan tercümesi için bk. İbn Ataullah el-İskenderî, *Gelin Tacı: Nefisle Mücadelenin İlacı*, çev. Cemal Aydın (Sufi Kitap Yayınları, 2020). [çn]

Eserlerinin hemen hepsinin Türkçe tercümelerinin erişilebilir olduğunu da belirtelim.

Hikem Hakkında

el-Hikemü'l-Atâiyye, Türkçede *Hikem-i Atâiyye* ismiyle meşhur olan eserin asıl adı kısaca *Hikem*, yani Hikmetler'dir. Bu eser büyük ihtimalle İskenderî'nin ilk eseridir, yani gençlik döneminde kaleme alındığı söylenebilir. *Hikem*'i, şeyhi Mürsî'ye göstermiş ve onun övgüsünü almış olmasından hareketle Mürsî'nin vefat tarihi olan 685/1287 yılından önce yazılmış olması gerekir.

Eser, tasavvufî ve metafizik konular etrafında dönen yaklaşık 260 aforizmadan müteşekkildir. Bunların kimi kısa bir cümleden ibaretken kimi de uzun pasajlar hâlinindedir. Birbirinden farklı konulara temas eden bu 260 küsur hikmetin ortak noktası, yani *Hikem*'in ana konusu marifet veya bir diğer ifadeyle tevhiddir. Bu bağlamda fenafillah ve tedbirin terki gibi konular farklı veçheleriyle hikmetlerde işlenir. Bunların yanı sıra hikmetlerde sâliklere tasavvufî yolculuklarında işlerine yarayacak bazı irşad notlarının olduğu da söylenmeli. Bu açıdan eser bir nevi seyr u sülûk rehberi görünümü arz etmektedir. Buradan hareketle esasen eserin birincil muhatabının “yol erleri” olduğu söylenebilir. Fakat bununla sınırlı kalmaz. Çünkü hikmet, umuma istifadeli olan olmalıdır, bu açıdan da eserden tasavvufla doğrudan irtibatlı olmayan tüm müminlerin alabileceği çokça dersler bulunmaktadır. Eserin yedi yüz yıldır tedavülde olmasının, zihinlerde ve gönüllerde yer etmesinin sebebi de burada aranmalıdır.

Daha önce zikrettiğimiz üzere eser hem tasavvuf hem de genel kültür çevrelerinde çokça etkili olmuştur. Eser üzerine yazılan sekseni aşkın şerh ve dünya dillerine defalarca yapılan çevirileri bunun canlı bir kanıtıdır. Nitekim elinizdeki bu çeviri de bunun çok sıcak bir delilidir. Öyle ki bazıları “namazda Kur’ân-ı Kerîm’den başka bir şeyin okunması caiz olsaydı, o *Hikem* olurdu”, demişlerdir.

Hikem, Arapça dil kabiliyeti, özellikle îcâz ve i’câzıyla dikkat çeker. Bu açıdan üslubunun Kur’ânî olduğu görülür. Az sözle çok şey ifade eder, hakikati bir kaba, bir ifadeye sığdırmaya çalışmak yerine ona sadece işaret etmekle yetinir.

Hikem, İskenderî’nin tasavvufî görüşlerinin bir özeti hük-mündedir. Müellifin kendisi de sonraki eserlerinde çok yerde *Hikem*’ine atıflar yapar. İlk eseri olmasına rağmen, eserin böyle bir hususiyete sahip olması oldukça dikkat çekicidir.

Hikem’de, tematik bir tasnif olmamakla beraber çoğu zaman İskenderî, birbirini açabilecek sözleri art arda verir. Diğer bir deyişle eserde hikmetlerin diziliminde de bir hikmet güdül-düğü görülür.

Hikem’in Arapça neşirlerinin ardına, İskenderî’nin müstakil kısa eseri *Münâcât*’ının eklenmesi gelenek hâline gelmiştir. Nitekim *Münâcât*’taki dil-üslup ve metafizik derinlik *Hikem*’in bir devamı sadedindedir. *Münâcât*’ın seher vakitlerinde vird gibi okunması da özellikle Şazeli dervişleri arasında görülen bir uygulama olagelmıştır.

HİKMETLER

1. HİKMET

مِنْ عَلَامَةِ الْإِعْتِمَادِ عَلَى الْعَمَلِ نَقْصَانُ الرَّجَاءِ عِنْدَ وُجُودِ الزَّلَلِ

Hata yapıldığında ümidin azalması amele güvenmenin işaretlerindendir.

2. HİKMET

إِرَادَتُكَ التَّجْرِيدَ مَعَ إِقَامَةِ اللَّهِ إِيَّاكَ فِي الْأَسْبَابِ مِنَ الشَّهْوَةِ الْخَفِيَّةِ،
وَإِرَادَتُكَ الْأَسْبَابَ مَعَ إِقَامَةِ اللَّهِ إِيَّاكَ فِي التَّجْرِيدِ انْحِطَاطٌ عَنِ الْهِمَّةِ
الْعُلْيَا

Allah seni sebeplere bağlı kılmışken onlardan soyutlanmayı istemen gizli bir nefsanî arzudur. Allah seni sebeplerden soyutlamışken sebeplere sarılmayı arzulaman ise yüksek himmetten düşüştür.

3. HİKMET

سَوَابِقُ الْهِمَمِ لَا تَخْرِقُ أَسْوَارَ الْأَقْدَارِ

Üstün himmet sahipleri dahi kader surlarını aşamazlar.

4. HİKMET

أَرْحْ نَفْسَكَ مِنَ التَّدْبِيرِ، فَمَا قَامَ بِهِ غَيْرُكَ عَنْكَ لَا تَقُمْ بِهِ لِنَفْسِكَ

Tedbiri bırak da rahatla! Senin için başkasının üstlendiği şeyi kendin yapmaya çalışma.

5. HİKMET

اجْتَهِدْكَ فِيمَا ضَمِنَ لَكَ، وَتَقْصِرْكَ فِيمَا طَلَبَ مِنْكَ دَلِيلٌ عَلَى انْطِمَاسِ
الْبَصِيرَةِ مِنْكَ

Sana garanti edilen için çırpınıp dururken senden istenende ihmalkârlık etmen, basiretinin köreltiğinin delilidir.

6. HİKMET

لَا يَكُنْ تَأَخَّرُ أَمَدِ الْعَطَاءِ مَعَ الْإِلْحَاحِ فِي الدُّعَاءِ مُوجِبًا لِيَأْسِكَ؛ فَهُوَ ضَمِنَ
لَكَ الْإِجَابَةَ فِيمَا يَخْتَارُهُ لَكَ لَا فِيمَا تَخْتَارُ لِنَفْسِكَ وَفِي الْوَقْتِ الَّذِي يُرِيدُ،
لَا فِي الْوَقْتِ الَّذِي تُرِيدُ

Israrla dua etmene rağmen nimetin sana ulaşmasının gecikmesi, seni ümitsizliğe sevk etmesin. Çünkü Allah duaya icabet edeceğini garanti etmiştir. Ancak senin kendine seçtiğini değil, O'nun senin için seçtiğini; senin istediğin zamanda değil, O'nun dilediği zamanda vermeyi vadetmiştir.

7. HİKMET

لَا يُشَكِّكَ فِي الْوَعْدِ عَدَمُ وَفُوعِ الْمَوْعُودِ وَإِنْ تَعَيَّنَ زَمَنُهُ لَيْلًا يَكُونُ ذَلِكَ
قَدْحًا فِي بَصِيرَتِكَ، وَإِحْمَادًا لِنُورِ سِرِّرَتِكَ

Zamanı belirlenmiş olsa bile, vadedilenin gerçekleşmemesi
seni asla şüpheye düşürmesin. Zira bu, basiretinin
körelmesine ve kalp nurunun sönmesine yol açar.

8. HİKMET

إِذَا فُتِحَ لَكَ وَجْهُهُ مِنَ التَّعْرِفِ فَلَا تُبَالِ مَعَهَا إِنْ قَلَّ عَمَلُكَ، فَإِنَّهُ مَا فَتَحَهَا
لَكَ إِلَّا وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَتَعَرَّفَ إِلَيْكَ، أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ التَّعْرِفَ هُوَ مَوْرَدُهُ عَلَيْكَ،
وَالْأَعْمَالُ أَنْتَ مُهْدِيهَا إِلَيْهِ! وَأَيْنَ مَا تُهْدِيهِ إِلَيْهِ مِمَّا هُوَ مَوْرَدُهُ عَلَيْكَ؟

Kendini tanıtmak için sana bir kapı açtığına artık
amelinin azlığına aldırma! Zira ancak sana kendini
tanıtmak istediği için o kapıyı açmıştır. Bilmez misin?
Kendini tanıtmaya isteği, O'nun sana lütfudur. Ameller ise
senin O'na hediyeleridir. O'nun lütfunun yanında senin
hediyeinin lafı mı olur hiç?

9. HİKMET

تَنَوَّعَتْ أَجْنَاسُ الْأَعْمَالِ، لِتَنَوُّعِ وَارِدَاتِ الْأَحْوَالِ

Amellerin çeşit çeşit olması (O'ndan gelecek) hâl
mevhibelerinin çeşitliliği içindir.

10. HİKMET

الْأَعْمَالُ: صُورٌ قَائِمَةٌ، وَأَزْوَاجُهَا: وَجُودٌ سِرِّ الْإِخْلَاصِ فِيهَا

Ameller, şekil bulmuş suretlerdir. Onların ruhu ise ihlas sırrının özlerindeki varlığıdır.

11. HİKMET

ادْفِنِ وَجُودَكَ فِي أَرْضِ الْحُمُولِ، فَمَا نَبَتْ مِمَّا لَمْ يُدْفَنْ لَا يَبْنِي نَتَاجُهُ

Varlığını bilinmezlik toprağına göm, zira gömülmeden yeşeren tohumun meyvesi olmaz.

12. HİKMET

مَا نَفَعَ الْقَلْبَ شَيْءٌ مِثْلُ غُرَّةٍ، يَدْخُلُ بِهَا مِيدَانُ فِكْرَةٍ

Kalp için, kendisiyle tefekkür meydanına girdiğı uzletten daha faydalı bir şey yoktur.

13. HİKMET

كَيْفَ يُشْرِقُ قَلْبٌ صُورُ الْأَكْوَانِ مُنْطَبِعَةً فِي مِرَاتِهِ؟

أَمْ كَيْفَ يَرْحَلُ إِلَى اللَّهِ، وَهُوَ مُكَبَّلٌ بِشَهَوَاتِهِ؟

أَمْ كَيْفَ يَطْمَعُ أَنْ يَدْخُلَ حَضْرَةَ اللَّهِ، وَهُوَ لَمْ يَتَطَهَّرْ مِنْ جَنَابَةِ غَفَلَاتِهِ؟

أَمْ كَيْفَ يَرْجُو أَنْ يَفْهَمَ دَقَائِقَ الْأَسْرَارِ، وَهُوَ لَمْ يَتَّبِعْ مِنْ هَفَوَاتِهِ؟

Aynalarında fânî suretler yer etmişken bir gönül nasıl aydınlanabilir ki?

Arzularla prangalı hâlde Allah'a doğru nasıl yol alabilir ki?

Gaflet kirlerinden arınmamışken Allah'ın huzuruna
girmeyi nasıl umabilir ki?
Hatalarından tevbe edip (Allah'a) yönelmemişken sırların
inceliklerini anlamayı nasıl ümit edebilir ki?

14. HİKMET

الْكُونُ كُلُّهُ ظُلْمَةٌ، وَإِنَّمَا أَنَارَهُ ظُهُورُ الْحَقِّ فِيهِ، فَمَنْ رَأَى الْكَوْنَ، وَلَمْ
يَشْهَدْ فِيهِ، أَوْ عِنْدَهُ، أَوْ قَبْلَهُ، أَوْ بَعْدَهُ فَقَدْ أَعْوَزَ وُجُودَ الْأَنْوَارِ، وَحَجَبَتْ
عَنْهُ شُمُوسُ الْمَعَارِفِ بِسُحُبِ الْإِثَارِ

Âlem tümnden karanlıktır. Onu ancak Hakk'ın onda zuhur
etmesi aydınlatır. Âlemi görüp de onda ya yanında ya
da önünde veya sonunda O'nu görmeyen kişi nurların
varlığından mahrum kalmıştır. Eserlerin bulutlarıyla
marifet güneşlerinden perdelenmiştir.

15. HİKMET

مِمَّا يَدُلُّكَ عَلَى وُجُودِ قَهْرِهِ سُبْحَانَهُ أَنْ حَجَبَكَ عَنْهُ بِمَا لَيْسَ بِمَوْجُودٍ مَعَهُ
Varlığını bile söz konusu olmayan şeylerle kendini senden
gizlemesi O'nun sana olan kahrının işaretidir.

16. HİKMET

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الَّذِي أَظْهَرَ كُلَّ شَيْءٍ؟
كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الَّذِي ظَهَرَ بِكُلِّ شَيْءٍ؟
كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الَّذِي ظَهَرَ فِي كُلِّ شَيْءٍ؟
كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الَّذِي ظَهَرَ لِكُلِّ شَيْءٍ؟

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الظَّاهِرُ قَبْلَ وُجُودِ كُلِّ شَيْءٍ؟

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ أَظْهَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ؟

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ الْوَاحِدُ الَّذِي لَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ؟

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَهُوَ أَقْرَبُ إِلَيْكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ؟

كَيْفَ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَحْجُبَهُ شَيْءٌ، وَلَوْلَا مَا كَانَ وَجُودُ كُلِّ شَيْءٍ؟

يَا عَجَبًا! كَيْفَ يَظْهَرُ الْوُجُودُ فِي الْعَدَمِ؟

أَمْ كَيْفَ يَتَبَيَّنُ الْحَادِثُ مَعَ مَنْ لَهُ وَصْفُ الْقَدَمِ؟

Her şeyi zuhura getiren O iken, bir şeyin O'nu perdelemesi
nasıl düşünülebilir?

Her şeyle zuhur eden O iken, bir şeyin O'nu perdelemesi
nasıl düşünülebilir?

Her şeyde zuhur eden O iken, bir şeyin O'nu perdelemesi
nasıl düşünülebilir?

Her şeye zuhur eden O iken, bir şeyin O'nu perdelemesi
nasıl düşünülebilir?

Her şeyin vücuda gelmesinden evvel Zahir olan O iken, bir
şeyin O'nu perdelemesi nasıl düşünülebilir?

Her şeyden daha Zahir olan O iken, bir şeyin O'nu
perdelemesi nasıl düşünülebilir?

Kendisiyle birlikte hiçbir şeyin var olmadığı Vâhid O iken,
bir şeyin O'nu perdelemesi nasıl düşünülebilir?

Sana her şeyden daha yakın olan O iken, bir şeyin O'nu
perdelemesi nasıl düşünülebilir?

Olmasaydı hiçbir şeyin var olamayacağı zat O iken, bir
şeyin O'nu perdelemesi nasıl düşünülebilir?

Hayret doğrusu! Varlık yoklukta nasıl zuhur ediyor. Ya da
kıdem/ezeliyet sıfatına sahip olanla hâdis/sonradan olan
nasıl birlikte var oluyor!

17. HİKMET

مَا تَرَكَ مِنَ الْجَهْلِ شَيْئًا مَنْ أَرَادَ أَنْ يُحَدِّثَ فِي الْوَقْتِ غَيْرَ مَا أَظْهَرَهُ اللَّهُ فِيهِ

Bir vakitte Allah'ın tecelli ettirdiğinden başka bir şeyin meydana gelmesini arzulayan kişi, mümkün cehaletlerin hepsini yüklenmiştir.

18. HİKMET

إِحَالَتُكَ الْأَعْمَالَ عَلَى وُجُودِ الْفَرَاغِ مِنْ رُغُونَاتِ النَّفْسِ

Amelleri boş vakitlere ertelemen, nefsin ahmaklıklarındandır.

19. HİKMET

لَا تَطْلُبْ مِنْهُ أَنْ يُخْرِجَكَ مِنْ حَالَةٍ؛ لَيْسَتْ عَمَلُكَ فِيهَا سِوَاهَا، فَلَوْ أَرَادَكَ لَا سَتَعْمَلُكَ مِنْ غَيْرِ إِخْرَاجٍ

İçinde bulunduğun hâlden başka bir hâlde istimal etmesi için seni bu hâlden çıkarmasını isteme! Zira O eğer istese seni bu hâldeyken de (o iş için) istimal edebilir.

20. HİKMET

مَا أَرَادَتْ هِمَّةُ سَالِكٍ أَنْ تَقَفَ عِنْدَ مَا كُشِفَ لَهَا إِلَّا وَنَادَتْهُ هَوَاتِنُ الْحَقِيقَةِ: الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ، وَلَا تَبْرَجَتْ لَهُ ظَوَاهِرُ الْمُكَوَّنَاتِ إِلَّا وَنَادَتْهُ حَقَائِقُهَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ

Bir sâlikin himmeti kendisine keşfolunanın yanında durmak istese hakikat hatifleri hemen ona seslenirler: “Asıl

aradığın şey ileridedir.” Yaratılmışların zahirî suretleri ona kendilerini gösterse onların gerçek hakikatleri (sâlike) şöyle seslenir hemen: “Biz bir fitneden ibaretiz, sakın küfre sapma (aldanma)!” (Bakara, 2/102)

21. HİKMET

طَلَبَكَ مِنْهُ إِتِّهَامٌ لَهُ، وَطَلَبَكَ لَهُ غَيْبَةٌ مِنْكَ عَنْهُ، وَطَلَبَكَ لِعَیْرِهِ لِقَلَّةٍ حَیَاتِكَ مِنْهُ، وَطَلَبَكَ مِنْ عَیْرِهِ لَوْجُودٍ بُعْدِكَ عَنْهُ

O’ndan istemen O’nu itham etmektir. O’nu istemen, O’ndan gafil olduğundandır. O’ndan başkasını istemen O’ndan hayânın eksikliğine delildir. O’ndan başkasından istemen ise O’ndan uzaklığındandır.

22. HİKMET

مَا مِنْ نَفْسٍ تُبَدِّلُهُ إِلَّا وَلَهُ قَدْرٌ فَبِكَ يُمُضِيهِ

Alıp verdiği her bir nefesle O’nun senin hakkındaki bir takdiri tecelli eder.

23. HİKMET

لَا تَتَرَقَّبْ فَرَاغَ الْأَعْيَارِ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَقْطَعُكَ عَنْ وُجُودِ الْمُرَاقَبَةِ لَهُ، فَبِمَا هُوَ مُقِيمُكَ فِيهِ

Başkalarından soyutlanmayı murakabe etme, gözleyip durma. Zira bu seni içinde bulunduğun, O’nu murakabe etme hâlinden çeker alır.

